

Проф. д-р Сузана Миовска - Спасева

Институт за педагогија

Филозофски факултет - Скопје

ПАТЕКИТЕ И КРСТОСНИЦИТЕ НА СОЦИЈАЛНАТА ПЕДАГОГИЈА: ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ И СОВРЕМЕНИ ПРИСТАПИ

РЕЗИМЕ

Во трудот се прави историски осврт на развојот на социјалната педагогија од нејзините почетоци, до денес. При анализата се идентификуваат неколку клучни етапи кои се однесуваат на доминантното толкување и разбирање на социјалната педагогија во дадениот историски миг.

Се поаѓа од концептот на воспитување за заедницата, во рамките на кој се елаборираат теориските пристапи на неколку германски филозофи и педагози кои го обележале развојот на социјалната педагогија во 19 век. Потоа, социјалната педагогија се разгледува како теорија и пракса на вонсемејното и вонучилишното воспитување, во светлината на односот со социјалната работа. Третиот, современ пристап, се однесува на холистичкото толкување на социјалната педагогија како единство на воспитувањето и заштитата, како и на професионалниот идентитет на профилот социјален педагог.

Во завршниот дел од трудот се прави кус осврт на развојот на социјалната педагогија во Македонија и на придонесот на проф. Лакинска во нејзиното конституирање и развивање како академска дисциплина и поле на научно истражување.

Клучни зборови: социјална педагогија, педагогија, воспитување,
Дивна Лакинска

ВОВЕД

Социјалната педагогија во текот на целиот, речиси, едноиполвековен развој, од почетоците на нејзиното конституирање како посебна научна дисциплина, па до денес, била, и е предмет на различни толкувања, како во однос на поимната определба и ширината на нејзиниот предмет на проучување, така и во однос на нејзината прифатеност и статус во системот на науки и педагошки дисциплини. Различните теоретски пристапи и определби, во голема мера се општествено-политички детерминирани и ја одразуваат образовната традиција на одделните држави, но и современите трендови за интердисциплинарност и трансдисциплинарност во научните проучувања.

Прифаќајќи го гледиштето дека најдобар методолошки пат за разбирање и толкување на сегашноста и за проектирање на иднината е истражувањето на минатото, основата на овој труд ја претставува историската анализа на развојот на социјалната педагогија, која овозможува подобро согледување и расветлување на карактерот и значењето што оваа

научна дисциплина го имала некогаш, на статусот, можностите и границите што ги има денес, како и на правците на нејзиниот иден развојот во светот и кај нас.

Развојот на социјалната педагогија во нашиот академски простор е нераскинливо поврзан со наставната и научно-истражувачката дејност на проф. д-р Дивна Лакинска. Имајќи го предвид нејзиниот повеќедецениски ангажман на планот на воведувањето и развивањето на оваа педагошка дисциплина во рамките на студиите по социјална работа и социјална политика и по педагогија, како и нејзиниот значаен придонес во третирањето на социјално-педагошките проблеми и унапредувањето на научната мисла и социјално-воспитната работа во Република Македонија, со овој труд се приклучуваме кон чествувањето на делото на проф. Лакинска по повод нејзиниот 70. роденден, настојувајќи да осветлиме едно од главните полиња на нејзиното професионално делување кое е трајно вградено во нашата педагошка наука и социјално-воспитна практика.

Корени: Воспитување за заедница

Социјалната педагогија е европска научна дисциплина. Нејзините корени се лоцирани во Германија, во средината на 19. век и се заеднички со оние на педагошката наука. Во научната јавност е општо познато дека систематската разработка на педагогијата и нејзиното издигнување на академско ниво е заслуга на германскиот филозоф и педагог, *Јохан Фридрих Хербарт* (1776-1841). Помалку познато е, меѓутоа (или помалку нагласено), дека воспитната теорија што ја гради врз основа на своите филозофски погледи се однесува не само на институционалниот, училишниот систем на воспитување и образование, туку и на вонинституционалните, срединските воспитно-образовни влијанија. Хербарт истакнува дека процесот на учење не се одвива само „на час“, туку и во конкретни социјални ситуации, во практиката (praxis). Трансферот на учењето во практиката, според него, е суштинско педагошко прашање, а не спорадичен воспитно-образовен проблем (Lorenz, 1994.: 91).

Значаен придонес во поврзувањето на воспитувањето со социјалниот развој дава и современикот и сонародникот на Хербарт, *Фридрих Ернест Шлаермахер* (1768-1834). Иако е под големо влијание на просветителските педагошки идеи за природен саморазвиток, тој на преден план ја истакнува потребата од „образование за заедница“, бидејќи индивидуалната човекова природа

ја карактеризира, првенствено, *социјабилност*, односно инклинација кон остварување на универзалните социјални цели (ibid.:92). Оттука, тој педагогијата ја разгледува во нераскинлива поврзаност со *заедницата* и *демократијата*, концепти кои подоцна пошироко ќе ги развијат Џон Дјуи (Dewey, 1966) и Пол Фрер (Freire, 1993) во своите воспитни теории.

Според постојните извори, терминот *социјална педагогија* (Sozialpädagogik) за првпат го употребува германскиот педагог *Карл Магер* во 1844 год., кој во тоа време бил уредник на списанието *Педагошка ревија* (Pädagogische Revue). Тој го создава овој поим како алтернатива на *педагогија на колективот* (Collectivpädagogik) и како спротивставеност на *индивидуалната педагогија* (Individualpädagogik). Магер подетално ги проучувал општествените аспекти на воспитувањето и, навраќајќи се на функцијата на воспитувањето во античка Грција, сметал дека педагогијата треба да претставува *теорија на стекнување култура* (Lorenz, 1994.:92). Во таа смисла, социјалната педагогија во своето првично значење, се однесува на целокупноста на општественото опкружување, во рамките на кое формалните образовни институции имаат само ограничена улога.

Ваквото првично сфаќање на социјалната педагогија, во подоцнежниот период ќе се видоизменува и оваа педагошка дисциплина кај

различни автори ќе добива различни толкувања и ќе се базира врз различни теориски концепти. Меѓутоа, она што е недвосмислено јасно е дека настанокот и развојот на социјалната педагогија во Германија во текот на 19. век е во директна поврзаност со постојната социјално-политичка состојба во државата во тоа време и се јавува како настојување да се одговори на изразените социјални и политички противречности во општественото живеење.

Еден од најзначајните автори кој ја става социјалната педагогија во функција на решавање на, таканареченото, социјално прашање, или на справување со, таканаречената, социјална опасност, е познатиот пруски педагог од 19. век, *Адолф Дистервег* (1790-1866). Истовремено, тој е заслужен и за популаризацијата на синтагмата, социјална педагогија, а, според некои, всушност, и е прв кој ја применува (Marburger, 1987.:3). Во пописот на литературата што ја наведува во своето главно педагошко дело, *Раководство за образование на германските учители*, објавено во 1835 година, се наоѓа посебен дел кој го именува, *Списи за социјалната педагогија*. Во ова дело тој укажува на потребата од реформирање на училиштето и на значењето на наставничката професија за решавање на социјалното прашање, со кое во тогашните политички дебати се именува широкиот спектар на социјални проблеми кои се поврзани со индустријализацијата и кои претставуваат сериозна закана за стабилноста на тогашното општество. Причината за овие социјал-

ни проблеми Дистервег ја гледа во погрешната социјализација и токму затоа на наставниците им ја доверува одговорната улога да ги развиваат социјалните вештини и способности кај учениците, а на училиштето, првенствено основното, да се отргне од влијанието на црквата и политиката и да стане инструмент за социјална реформа. Оттука, воспитувањето, според Дистервег, претставува средство за еманципација на човекот и суштински дел на социјалната политика на државата. Социјалната педагогија, на тој начин, ја толкува како воспитно делување, првенствено во рамките на училиштето, со помош на кое им се помага на сиромашните во општеството, односно како единство во остварувањето социјални и воспитни задачи (Cannan и др., 1992.:73).

Третирањето на општествено-политичката ситуација како воспитен проблем и на социјалното прашање како воспитно прашање е камен темелник и на теоријата на Пол Наторп (1854-1924), творец на една од највлијателните теоретски варијанти на социјалната педагогија. Со својата педагошка концепција тој настојува да се надмине индивидуалистичкиот дух на времето наследен од периодот на просветителската епоха, а образованието да го направи средство за воспоставување единство на германската нација. Поднасловот на неговото капитално дело, *Социјална педагогија*, што го објавува во 1898 година, кој гласи: *Теорија на обликување на воспитувањето на волјата врз основа на заедницата*, упатува на клучните

поими во теоријата на Наторп - заедница (Gemeinschaft), индивидуа и воспитување и на нивното нераскинливо единство: поединецот постои само во заедница, заедницата не постои надвор од поединецот, а образованието на поединецот ја овозможува заедницата. Со оглед на тоа што поединецот својата реализација може да ја оствари само во заедница, и неговото воспитување и образование се остварува во заедницата: „Човекот станува мудар, што значи социјално зрел, односно воспитан, само со помош на заедница во заедница“ (Marburger, 1987.:29). Според мислењето на Наторп, она што ѝ треба на Германија во тој период за да стане силна, е градење на чувство на заедништво и такво образование кое тоа чувство ќе го поттикнува и негува и на тој начин ќе овозможува надминување на јазот меѓу богатите и сиромашните. Таквото образование, смета Наторп, се одвива во три средини: во семејната заедница, во државно-организираната и униформна училишна средина, и во слободното самообразование на возрасните од сите социјални слоеви (Smith, 2009).

Тријадата заедница-индивидуа-образование ја претставува суштината на неговото толкување на социјалната педагогија: педагогија која во центарот ја става заедницата и заедништвото, воспитување кое ја насочува индивидуалната волја кон повисокото ниво на колективна волја (Lorenz, 1993.:93):

„Поимот социјална педагогија изразува принципиелно признавање дека воспитува-

Проф. д-р Сузана Миовска - Спасева

њето на поединецот е социјално условено во секоја битна насока, како што, од друга страна, човековото обликување на социјалниот живот е фундаментално условено од соодветното воспитување на поединците кои треба да учествуваат во тој живот. Според тоа, теми на социјалната педагогија се социјалните услови на образованието и образовните услови на социјалниот живот“ (Marburger, 1987.:34).

Социјалната педагогија, според Наторп, не е посебно подрачје на педагогијата, туку се однесува на педагогијата како интегрална научна дисциплина, таа е „конкретизација на педагогијата per se“ (Lorenz, 1994.:93). Социјалното, пак, во неа се однесува на потребата задолжително да се води сметка за социјалната условеност на воспитувањето и образованието:

„Дури кога социјалната педагогија ќе победи целосно, тогаш би можела да се нарече едноставно педагогија. Сè додека трае битката за целосно признавање на улогата на заедницата во воспитувањето, не можеме да се одречеме од ова име, како девиза во таа борба“ (Marburger, 1987.:38).

Ова поистоветување на социјалната педагогија со педагогијата, обележува еден широк пристап во нејзиното толкување, а ставањето

на преден план на заедницата и нејзините интереси и потреби, ја прави социјалната педагогија моќен инструмент за социјално прилагодување. Но, токму ваквиот третман на социјалната педагогија во Германија на почетокот на 20. век отвора широка дебата која ќе трае во текот на целото столетие, а во чија основа лежи прашањето што треба да претставува социјалната педагогија: програма за ефикасна социјална контрола која се остварува на институционално ниво на сите степени на образование или еманципаторска, антиавторитарна програма за остварување процеси на самоучење во рамките на образовниот систем, но и надвор од него, кои се насочени кон општествена трансформација (Lorenz, 1994.:93).

Насоката во која ќе се развива социјалната педагогија, во голема мера зависи од тоа во каква заедница се остварува воспитувањето. Во една демократска и плуралистичка заедница, воспитувањето е во функција на градење на заеднички живот, како што подоцна ќе истакне Дјуи (Dewey,

1966) и усогласување на интересите на различните групи кои ја сочинуваат. Во услови, пак, на авторитарни општествени односи, кои се, на пример, карактеристика на нацистичка Германија, воспитувањето претставува идеолошко орудие за заштита на интересите и привилегираната позиција на одредена групација во заедницата (Volksgemeinschaft). Сите останати се исклучени од неа и за нив е наменета „нега за истребување на наследството“ (Marburger, 1987.:94). Всушност, социјалната педагогија во вакви услови, се јавува во својот најстеснет и исклучувачки облик, а воспитувањето за заедница, како нејзино суштинско обележје, во периодот на националсоцијализмот, се остварува преку социјална дисциплина и државна контрола врз интимните сфери од животот на поединецот. Токму затоа, теориските и практичните заложби на социјалната педагогија од претходниот период за време на Хитлерова Германија го губат своето значење и замираат.

Социјалната педагогија и социјалната работа: теорија и пракса на вонсемејно и вонучилишно воспитување на децата и младите

Во периодот по Првата светска војна, како резултат на измените општествено-политички услови во Германија, создадени со социјално-демократските реформи за време на Вајмарската република (1918-1933), социјалната педагогија се оддалечува од теоретската концепција на Наторп и неговите следбеници и

се доближува до социјалната работа станувајќи подрачје на социјалната заштита. Голем придонес во тоа свртување на курсот на оваа дисциплина има германскиот филозоф и педагог, Херман Нол (1879-1960). Според него, социјалната педагогија претставува *трето* подрачје на социјалното и воспитно делување,

покрај семејството и училиштето, кое ги обединува различните области на социјална заштита на децата и младината, како што се: работа во градинки, дневни центри, младински клубови, работа со млади престапници, стручна обука на невработени, како и одредени активности на црквата. За Нол, сите овие активности овозможуваат надминување на општествената поделеност и обезбедување на материјална и духовна благосостојба на нацијата како колективно тело (Lorenz, 1994.:94). Всушност, социјалната педагогија во овој период се третира како инструмент на социјалната политика и претставува систем на јавна воспитно-социјална заштита на децата и младите во согласност со нивните развојни потреби, а без разлика на материјалниот и социјалниот статус на семејствата од кои потекнуваат. Таа јавна помош на младите се остварува како воспитување и социјална грижа во форма на профилактички мерки за спречување на развивањето во погрешна насока, и како социјална заштита во вид на корективни мерки во случај кога застранувањето во развојот е веќе направено.

Со донесување на државниот Закон за социјална заштита на младината во 1922 година, во Германија се создаваат потребните нормативно-правни основи за нејзино заживување во практиката, а теоретската концепција на Нол, всушност, на таа пракса ѝ дава теоретска фундираност, развивајќи ја социјалната педагогија како теорија за општествено и државно воспитување во социјалната

Проф. д-р Сузана Миовска - Спасева заштита. На тој начин, Нол ја определува социјалната педагогија како теоретска рамка на социјалната работа (Hämäläinen, 2003).

Слични определби на социјалната педагогија даваат и следбениците и приврзаниците на Нол. Една, од нив, Гертруда Баумер (Gertrud Bäumer), ја дава често цитираната дефиниција дека социјалната педагогија е сè што е воспитување, а не е училиште и семејство. Таа се однесува на давање помош од страна на државата во случај кога семејството и училиштето не се во состојба да ја реализираат својата воспитна функција. Зборот *социјална*, всушност, укажува дека за исполнување на одредена воспитна празнина е потребен засилен напор од страна на општествената средина. Токму затоа, социјалната педагогија не се однесува на *нормално*, вообичаено однесување во здрави услови, туку на неповолни ситуации и опасности кои им се закануваат на децата и младите, а кои токму затоа имаат потреба од заштита и помош. Имајќи го предвид ова толкување, социјалните установи кои се развиваат во Германија и во другите европски земји во 20-тите години на минатиот век, имаат првенствено воспитна функција. Во Австрија, на пример, во тој период, установите за прифаќање на децата и младите без родителска грижа се преименуваат во воспитни установи, а тоа е придружено и со соодветна практична работа во областа на педагошкото советување и домско воспитување (Bouillet, Uzelac, 2007.:22).

Поврзаноста на социјалната

педагогија со социјалните проблеми во општеството е карактеристика и на периодот по Втората светска војна. Меѓутоа, идеолошката злоупотреба на воспитувањето која се случува за време на националсоцијализмот во Германија придонесува за поголема резервираност во однос на социјалната педагогија и за давање поголема поддршка на социјалната работа како идеолошки неутрална и научно заснована алтернатива (Lorenz, 1994.:95). Токму затоа, по Втората светска војна, социјалната педагогија го стеснува својот предмет и, главно, се сведува на индивидуална работа за време на криза, односно на воспитни мерки кои се преземаат во исклучителни случаи и се остваруваат во одреден институционален контекст кој треба да овозможи надоместување на *дефицитот* во социјализацијата на младите (предучилишно воспитување, институционална заштита на деца и млади, младински проекти).

Ваквата ситуација постепено се менува во 70-тите години на минатиот век, кога социјалната педагогија и социјалната работа стануваат широко распространети студии на повеќе високообразовни институ-

ции во Германија. Традиционалното стручно образование на социјалните работници се подига на високообразовно ниво, а социјалната работа и социјалната педагогија стануваат паралелни и меѓусебно поврзани студии на високите стручни школи (Fachhochschulen). На почетокот на организирањето на овие студии, тие се разликуваат по тоа што социјалните работници се подготвуваат за работа во јавните социјални служби, додека, пак, социјалните педагози за време на студиите повеќе се насочуваат кон оспособување за креативна и терапевтска работа. Истовремено, студиите по социјална педагогија се воведуваат и на повеќе универзитети, каде што заедно со другите педагошки дисциплини (училишна педагогија, специјална педагогија, андрагогија) претставуваат дел од едукацијата на педагозите. Етаблирајќи го својот статус на универзитетска педагошка дисциплина, социјалната педагогија ја продолжува европската педагошка традиција, но, истовремено, отвора нови педагошки простори излегувајќи надвор од рамките на институционалното воспитување и фокусирајќи се на воспитните влијанија што се остваруваат во животната средина.

Холистички пристап во социјалната педагогија: единство на воспитување и заштита

Повеќедецениската поврзаност на социјалната педагогија со вонсемејната и вонучилишната, првенствено, институционална работа со деца и млади, во 70-тите години на 20. век постепено се губи и таа добива сè поширок простор на делу-

вање. Уште во 50-тите и 60-тите години на минатитот век, социјалната педагогија интензивно се развива во голем број европски земји (Австрија, Франција, Данска, Белгија, Луксембург, Велика Британија, Ирска, Шпанија, Полска, Унгарија, а од 80-тите

години и во скандинавските земји), како и во повеќе држави надвор од Европа (Русија, Канада, земјите на Јужна Африка), иако под различни називи (social pedagogy, pedagogy, social education), кои ги одразуваат националните специфики во однос на степенот на развиеноста на оваа дисциплина, содржините што ги опфаќа, позицијата што ја има во системот на науки (социјални или педагошки), како и развиеноста на системот на образование на социјалните педагози.

Особено е карактеристичен развојот на социјалната педагогија во последната деценија во Англија, каде што традиционално, педагогијата нема силни корени и првенствено се однесува на дидактичко-методските аспекти на формалното образование на децата и младите. Меѓутоа, под влијание на многу поширокиот концепт на педагогијата, кој е карактеристичен за образовната традиција на континентална Европа, а кој се однесува на целокупноста на детскиот развој, социјалната педагогија во Англија се прифаќа како холистички пристап во работата со децата и младите и сврзано ткиво на традиционално разединетите подрачја на воспитувањето, детската заштита и социјалната заштита (Petrie и др., 2009). Оттука, социјалната педагогија се јавува како нов пристап кон социјалната работа, особено кон институционалната заштита на децата (Residential Child Care). Иако профилот на социјалниот педагог во оваа држава сè уште не е јасно дефиниран, ниту, пак, постои солидна теоретска и научна основа врз која

Проф. д-р Сузана Миовска - Спасева

се заснова неговиот идентитет и компетенции, сепак, во последните години, под влијание на искуствата од континентална Европа, во практиката, а и во официјалните документи (DfES, 2006, 2008), сè повеќе се афирмира социјалниот педагог како професионалец чија работа подразбира воспоставување на еден квалитативно различен однос со децата и младите. Социјалниот педагог учествува во животот на детето или младиот, ги споделува со него животните искуства и секојдневните активности, како што се: гледање телевизija, готвење, играње, чистење на станот. Целта е што е можно повеќе работи да се прават со детето, а не на детето, за да му се овозможи самото да ја има одговорноста за животот во свои раце, а не некој друг да одлучува за него. Всушност, социјалниот педагог е медијатор меѓу интересите на младиот човек и барањата на општеството, тој му помага, со оглед на побогатото животно искуство и професионалното знаење, да се справува со животните тешкотии и да гради сопствен животен стил кој ќе му овозможи целосно развивање на неговите потенцијали.

Овој нов пристап се заснова врз уверувањето дека детето треба да се разгледува како интегрално суштество кое треба да добие целосна поддршка во својот развој, а не како *проблем* со кој треба поединечно да се справуваат одделни стручњаци. Социјалната педагогија сфатена на овој начин, е простор во кој се среќаваат воспитувањето и заштитата, при што воспитувањето се разбира во најширока смисла на

зборот (Cohen и др., 2004). Ова нераскинливо единство меѓу воспитувањето и заштитата на детето, во унгарскиот јазик се изразува со терминот *nevelés*, а аргументот за нивната меѓусебна упатеност е дека кога се обезбедува заштита, детето истовремено директно и индиректно се поучува (Korintus и др., 2001.:3).

Сличен третман социјалната педагогија добива и во други земји во Европа: во Данска, на пример, социјалниот педагог е стручњак кој работи со лица од сите возрасти (деца, млади, возрасни, стари), како и лица со физички и ментален хендикеп, кои се наоѓаат во ризик од некаква исклученост. Всушност, тој е активен учесник во процесот на нивна инклузија и го помага развојот на човекот преку стимулирање на неговите креативни потенцијали и вештини и способности за социјална интеракција. Во Германија, слично како и во Данска и Велика Британија, социјалниот педагог претставува високообразован професионалец кој остварува, првенствено, терапевтска работа со деца и семејства, при што главното внимание го насочува кон воспоставувањето и градењето односи со нив преку учество во нивниот секојдневен живот.

Во другите земји можат да се сретнат и поинаку именувани професионалци кои работат иста или слична работа (*child-care workers* во Ирска, *educateurs* во Франција, *leefsituatie werker* во Холандија), но, независно од овие различни именувања кои се резултат на различната историска, идеолошка и културолошка традиција во одделните земји, сепак,

сите нив ги обединува еднаков професионален ангажман: помош на другите споделувајќи го со нив нивниот секојдневен живот.

Во ова единство на мноштво терминологски определби на професионалниот идентитет на социјалниот педагог, се вбројува и профилот *аниматор* или *специјален едукатор* кој е карактеристичен за Франција, Италија и Шпанија, кој остварува два вида дејност: социјално-воспитна и социјално културна. Анимацијата во Франција се однесува, во прв ред, на воспитно-образовните потенцијали на активностите во слободното време (посета на музеи, паркови, археолошки локалитети, клубови за стари лица, образовни екскурзии, еколошки проекти). Истовремено, таа ја нагласува потребата од развивање социјални вештини кои им се неопходни особено на маргиналните групи на млади луѓе или мигрантите, како начин за нивно вклопување во општествениот живот. Во Италија, анимацијата се јавува како резултат на револуционерниот дух на доцните 60-ти години на минатиот век, како одговор на потребата да се сврти вниманието од училиштето, кон локалната средина, од младите, кон сите животни возрасти, од техничкото знаење, кон целосниот развој на личноста, од нормалното однесување, кон субнормалното и девијантното, од традиционалниот систем на „културно наследство“, кон културен плурализам, од хиерархиската доминација, кон креативното учество. Во своето основно значење, анимацијата е упатена на секојдневните животни ситуации, на оствару-

вањето на нивниот потенцијал, нивната „идна содржина“ која, всушност, ги ослободува од „обичноста“ во која се заробени (Lorenz, 1994.:100).

Во тесна поврзаност со анимацијата е и поимот *воспитување за заедница* (community education), со кој уште во 20-тите години на минатитот век во Англија се означува движење кое се залага за излегување од рамките на формалното образование и искористување на потенцијалите на средината:

„Основната премиса во воспитувањето за заедница е дека социјалната стварност никогаш нема да биде целосно ослободена од страдање или неправда, дека пред, и зад секој курикулум, секоја образовна активност или дискусија, постои сурова и лоша стварност и дека целта на воспитувањето не е да ја игнорира, прикрие или лажно да ја претстави ваквата стварност, туку неа да ја трансформира“ (Lorenz, 1994.:103).

Во ваква конотација, овој поим се среќава и во други држави во Европа, а сведок за неговата раширеност е и постоењето на *Европски центар за воспитување во заедница* (European Centre for Community Education) кој претставува мрежно поврзување на поголем број колеџи, од повеќе европски земји, кои обезбедуваат образование во областа на социјалната работа, социјалната педагогија и работата во заедница (ibid.).

Проф. д-р Сузана Миовска - Спасева

Сите наведени поими означуваат помали или поголеми професионални преклопувања кои отсликуваат иста реалност: настојување да му се пријде на човекот холистички и да се помогне неговиот развој преку социјално-воспитно делување. Резултатите од некои истражувања идентификуваат сличности (на пример, дека германските социјални педагози имаат слична работа со специјалните едукатори во Франција (според Kornbeck, 2002.:40), а други, пак, укажуваат на специфичностите на националниот општествено-културен контекст и предупредуваат на опасноста од некритичко присвојување на туѓите искуства. Сепак, со интензивирањето на процесите на европска интеграција, се прават напори за остварување на поголема компатибилност како на компетенциите на профилот, така и на неговото именување.

Социјалната педагогија во Македонија

Социјалната педагогија нема долга традиција на нашиве простори. Во текот на четириесетгодишниот социјалистички развој на југословенската педагошка мисла, социјалната педагогија не е член на семејството на педагошки дисциплини кои се изучуваат на високообразовните институции во државата. Во тогашните научни кругови таа се третира како „педагошко сфаќање карактеристично за развиениот капитализам“ (Potkonjak, Šimleša, 1989.:361) и така обележана, како „политички не-

подобна“, и во тогашна СФР Југославија, и во многу други држави од т.н., Источен блок, не постои никаков интерес за нејзино проучување. Педагошките заложби во тој период се фокусирани повеќе на институционалното, планското и организираното воспитно-образовно делување врз младата генерација, отколку на неинтенционалните влијанија од пошироката средина кои ги третира социјалната педагогија. Но, во 80-тите години на минатиот век, со зголемувањето на бројот и видовите на социјални проблеми и како резултат на неможноста семејството и училиштето да ги реши, се наметнува потребата од потемелно проучување на влијанијата од потесната и пошироката средина и создавање простор во академската средина за воведување на социјалната педагогија како посебна дисциплина и поле за научно истражување.

Почетоците на социјалната педагогија во Македонија се недвосмислено и нераскинливо поврзани со името на проф. д-р Дивна Лакинска. Во 1984 год. нејзината тогашна матична куќа, Вишата школа за социјални работници, прераснува во Институт за социјална работа и социјална политика, на кој високо образование стекнуваат идните социјални работници. Токму тогаш, проф. Лакинска ја воведува социјалната педагогија како посебен предмет, кој заедно со теоријата на социјалната работа и социјалната заштита претставува основа на едукацијата на социјалните работници. Нешто подоцна, таа ја воведува социјалната педагогија и како содржина во еду-

кацијата на студентите по педагогија и дефектологија, кои во рамките на овој предмет изучуваат содржини што ги оспособуваат за превентивна, креативна и корективна активност, пред сè, во образовните институции.

Во конципирањето и дефинирањето на правецот на нејзиниот развој, социјалната педагогија во Македонија во изминатиот период се развива под влијание на полската социјална педагогија, што е, секако, резултат и на соработката што проф. Лакинска ја остварува со проф. д-р Марија Донева. Прифаќајќи ги теоретските концепти на полските социјални педагози (Радлинска, Камински, Врочински, Пилх), социјалната педагогија кај нас се определува како теорија и методика на воспитната средина, при што под воспитна средина се подразбираат: семејството, училиштето, социјално-заштитните и културните институции, како и потесната и пошироката заедница (Ѓорѓевска - Поповска, Донева, 1991.:72).

Социјалната педагогија во нашата средина се развива повеќе како социјално-заштитна педагогија која има произразен апликативен карактер. Во рамките на оваа дисциплина се проучуваат методолошките пристапи во дијагностицирањето на социјалните состојби и проблеми во средината: дисхармонични семејни односи, разводи на бракови со деца, еднородителски семејства, деца без родители и родителска грижа, лица со асоцијално поведение (алкохолizam, наркоманија, скитништво, просење), лица со пречки во развојот, проблеми на сиромашните, старите

и изнемоштените лица, и сл. На методолошкиот пристап се надоврзуваат непосредни проучувања и истражувања на можни решенија за унапредување на воспитната средина во сите нејзини аспекти.

Специфика на развојот на социјалната педагогија во Македонија е што проучувањето на социјално-воспитната проблематика се однесува не само на децата и младите, туку и на возрасните. Од една страна, содржините кои ги изучуваат студентите опфаќаат и прашања, како што се: образование на родителите за животот во семејство, образование за социјален развој во локалната заедница, образование за унапредување на животот на село, образование во подигањето на еколошката култура, и др. Всушност, педагошката и андрагошката компонента во наставните содржини се третираат како нераскинливо поврзани, поради што и предметот што го изучуваат студентите е насловен *социјална педагогија и андрагогија*.

Од друга страна, пак, наставниот и истражувачкиот ангажман на проф. Лакинска кој се однесува на андрагошката компонента, наоѓа своја практична верификација во едукативната работа со старите лица преку основањето и организирањето на активностите на Универ-

зитетот на трето доба. Како доброволна невладина и неполитичка волонтерска асоцијација која неколку децении делува во соработка со Филозофскиот факултет во Скопје, Универзитетот обезбедува едукација за унапредување на квалитетот на живеењето на старите лица. Тоа се остварува преку различни програми кои содржат академски и популарни предавања, теренска настава, научни екскурзии, студиски патувања, културно-уметнички и спортско-рекреативни активности.

Во последните години, социјалната педагогија станува сè позначаен дел од едукацијата на педагозите. Со последните измени на наставните планови и програми се вовеле социјално-педагошка насока на додипломските и докторските студии на Институтот за педагогија, во чии рамки ќе се изучуваат содржини од областа на социјално-заштитната педагогија. Зголемениот интерес за оваа проблематика денес, секако, е резултат на повеќедецениските залагања на проф. Лакинска на планот на заживување на социјално-педагошката едукација и истражувања во нашата средина, но и на потребата од ваков профил во тимската работа во установите за социјална заштита и алтернативните форми на грижа за децата, младите и возрасните.

Заклучок

Социјалната педагогија, и низ историјата на својот развој, а и денес, се соочувала, и се соочува, со отворени прашања и различни одговори што се даваат. Историската анализа покажува дека таа никогаш немала еднозначна определба и општа прифатеност на ниту еден аспект на нејзиното позиционирање како наука: име, предмет на истражување, припадност. Во текот на нејзиниот историски ѓд таа менува повеќе патеки и минува низ повеќе крстосници, секогаш водена од општествено-политичките и културните прилики во средината во која се развива, но, и од традиционалните поделби на науките кои во таа средина постојат.

Денес, кога се поставува прашањето за натамошниот развој на социјалната педагогија, овие два одлучувачки фактора за тоа по која(и) патека(и) ќе се движи социјалната педагогија во иднина, доживуваат значајни промени. Од една страна,

процесите на интеграција што се случуваат во Европа и пошироко ги доближуваат државите и го овозможуваат меѓусебното влијание и учењето од искуствата на другите заради унапредување на квалитетот на живеење на граѓаните и на нивните заедници. Од друга страна, традиционалната строга подвоеност на науките од иста област сега отстапува место на интердисциплинарноста и трансдисциплинарноста. Оттука, и развојот на социјалната педагогија во иднина го согледуваме во нејзиниот плурален идентитет кој ќе го формираат сродните научни дисциплини и дејности и во универзалниот инклузивен хуманистички пристап во справувањето со промените, несигурноста, неизвесноста и непредвидливоста на современото живеење и со проблемите кои од нив произлегуваат. Суштината на социјалната педагогија, сепак, била, и останува иста: социјална цел и воспитни средства за нејзино постигнување.

Користена литература:

Bouillet, D., Uzelac, S. (2007), *Osnove socijalne pedagogije*, Zagreb: Školska knjiga.

Cameron, C., Moss, P. (2007), *Care Work in Europe: Current understandings and future directions*. London & New York: Routledge.

Cannan, C., Berry, L., Lyons, K. (1992), *Social Work and Europe*, London: Macmillan.

Cohen, B., Moss, P., Petrie, P. and Wallace, J. (2004) *A New Deal for Children? Re-forming Education and Care in England, Scotland and Sweden*. Bristol: Policy Press.

Dewey, J. (1966), *Democracy and Education*, New York: Free Press.

Department for Education and Skills (DfES)(2006), *Care Matters: Transforming the lives of children and young people in care*, London: The Stationery Office.

Department for Children, Schools and Families (DfES) (2008), *The Children's Plan: Building Brighter Futures*, London: The Stationery Office.

Freire, P. (1993), *Pedagogy of the Oppressed*, London: Penguin Press.

Ѓорѓевска - Поповска, Д., Донеvsка, М. (1991), *Социјалната педагогија и нејзините специфичности*, Просветно дело, 3: 72-79.

Hämäläinen, J. (2003), *The concept of social pedagogy in the field of social work*, Journal of Social Work, 3 (1):69-80.

Kornbeck, J. (2002), *Reflections on the Exportability of Social Pedagogy and its Possible Limits*, Social Work in Europe, 9 (2): 37-49.

Lorenz, W. (1994), *Social Work in a Changing Europe*, London, New York: Routledge.

Marburger, H. (1987), *Razvoj i koncepti socijalne pedagogije* (priručni materijal), Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.

Petrie, P., Body, J., Cameron, C., Heptinstall, E., McQuail, S., Simon, A., Wigfall, V. (2009), *Pedagogy-a holistic, personal approach to work with children and young people, across services*. London: TCRU, Institut of Education, University of London.

Potkonjak, N., Šimleša, P. (red.) (1989), *Pedagoška enciklopedija 2*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Smith, M. K. (1999, 2007, 2009), Social pedagogy in *The encyclopaedia of informal education*, [<http://www.infed.org/biblio/b-socped.htm>].

**Pathways and Crossroads of Social Pedagogy:
Historical Development and Contemporary Approaches**

Abstract:

The article presents a historical overview of the development of social pedagogy since its very beginnings throughout recent days. The analysis enables identification of several key stages related to the dominant understanding of social pedagogy in a certain historical period. The first one refers to the concept of education for community that is developed by several German philosophers and educators whose theories have marked out the development of social pedagogy during the 19th century. Than the relationship with social work has been elaborated in which social pedagogy has been defined as the third area of educational work with children and young people, besides the family and the school. The most recent approach is the holistic one, which determines social pedagogy as unity of education and care and raises a number of questions about the professional identity of social practitioners. At the end, the article examines the development of social pedagogy in Macedonia and the contribution of Prof. Lakinska in its establishment as a university discipline and a research area.